

TEZAURUL DE LA DERSCA (JUD. BOTOȘANI)

ȘEIVA SANIE, PAUL ȘADURSCHI

Tezaurul de la Dersca (jud. Botoșani), compus din 51 monede romane și o brățară de argint dacică a fost descoperit întâmplător, în vara anului 1973 de către Dumitru V. Coșman din comuna Dersca. Locul descoperirii numit de localnici „Marginea Văii“, este situat la marginea nord-estică a satului Dersca, pe un mic platou care domină valea Bădrăgănești spre nord și Gîrla Morii spre est. Tezaurul fusese probabil învelit într-un material perisabil căci monedele și brățara au fost găsite direct în pământ, la o adîncime de aproximativ 0,60 m.

Monedele din tezaur se repartizează cronologic ¹ astfel:

1. M. PORCIUS LAECA

D: 18 mm; G: 3,45 gr.; C: bună; Sydenham, 513; Anul 104 i. e. n.

2. L. THORIUS BALBUS

D: 18 mm; G: 3,46 g; C: bună, Sydenham, 598; Anul 100–95 i. e. n.

3. Q. THERMUS MINUCIUS

D: 19 mm; G.: 3,48 g; C: bună; Sydenham, 592; Anul 90 i. e. n.

4. L. TITURIUS SABINUS

D: 19,5 mm; G: 3,08 g; C: bună; Sydenham, 700; Anul 87 i. e. n.

5. MARCUS PLAETORIUS

D: 19 mm; G: 3,31 g; C: bună Sydenham, 807; Anul 68 i. e. n.

6. L. HOSTILIUS SASERNA

D: 18 mm; G: 3,25 g; C: bună; Sydenham, 953; Anul 48 i. e. n.

MARCUS ANTONIUS

7. D: 19 mm; G: 3,55 g; C: f. bună; Sydenham, 1 180; Anul 41 i. e. n.

8. D: 17 mm; G: 3,31 g; C: mediocră; Sydenham, 1 217; Anul 31 i. e. n.

9. D: 19,5 mm; G: 3,29 g; C: mediocră; Sydenham, 1 217 Anul 31 i. e. n.

---

¹ Pentru determinarea monedelor s-au folosit: E. A. Sydenham, *The Coinage of the Roman Republic*, Londra 1952 (prescurtat Sydenham); Mattingly și E. A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage*, (prescurtat RIC). Au mai fost folosite următoarele abrevieri: G = greutate; D = diametru; C = conservare.

10. D : 18 mm ; G : 3,38 g ; C : mediocră ; Sydenham, 1917 ; Anul 31 i. e. n.
 11. D : 19 mm ; G : 3,19 g ; C : bună ; Sydenham, 1 217 ; Anul 31 i. e. n.
 12. D : 18 mm ; G : 3,05 g ; C : mediocră ; Sydenham, 1 217 ; Anul 31 i. e. n.
 13. D : 18 mm ; G : 3,03 g ; C : mediocră ; Sydenham, 1224 ; Anul 31 i. e. n.
 14. D : 18 mm ; G : 3,02 g ; C : mediocră ; Sydenham, 1216 ; Anul 31 i. e. n.
 15. D : 19 mm ; G : 3,31 g ; C : mediocră ; Sydenham, 1217 ; Anul 31 i. e. n.
 16. D : 18 mm ; G : 3,17 g ; C : mediocră ; Sydenham, 1217 ; Anul 31 i. e. n.

VESPASIANUS

17. D : 19 mm ; G : 3,33 g ; C : foarte bună ; RIC, 124 ; Anul 69
 18. D : 19,5 mm ; G : 3,31 g ; C : foarte bună ; RIC, 124 ; Anul 69
 19. D : 18 mm ; G : 3,37 g ; C : foarte bună ; RIC, 4 ; Anul 69/71
 20. D : 17 mm ; G : 3,32 g ; C : foarte bună ; RIC, 7 ; Anul 69/71
 21. D : 19 mm ; G : 3,18 g ; C : foarte bună ; RIC, 15 ; Anul 71
 22. D : 19 mm ; G : 3,37 g ; C : foarte bună ; RIC, 73 ; Anul 74
 23. D : 19,5 mm ; G : 3,12 g ; C : foarte bună ; RIC, 90 ; Anul 75
 24. D : 19,5 mm ; G : 3,38 g ; C : bună ; RIC, 90 ; Anul 75
 25. D : 18 mm ; G : 3,39 g ; C : bună ; RIC, 103 ; Anul 77/78
 26. D : 19 mm ; G : 3,14 g ; C : bună ; RIC, 109 ; Anul 77/78
 27. D : 19 mm ; G : 3,22 g ; C : bună ; RIC, 9 ; Anul 69/71
 28. D : 18 mm ; G : 3,27 g ; C : bună ; RIC, 6 ; Anul 69/71
 29. D : 19,5 mm ; G : 3,84 g ; C : bună ; RIC, 132 ; Anul 78/79
 30. D : 19 mm ; G : 3,14 g ; C : bună ; RIC, 89, Anul 75

TITUS

31. D : 18 mm ; G : 3,23 g ; C : bună ; RIC, 197 ; Anul 77/78

DOMITIANUS

32. D : 19 mm ; G : 3,33 g ; C : foarte bună ; RIC, 137 ; Anul 88/83
 33. D : 18 mm ; G : 3,26 g ; C : foarte bună ; RIC, 148 ; Anul 88/89
 34. D : 19 mm ; G : 3,51 g ; C : foarte bună ; RIC, 173 ; Anul 92/93

NERVA

35. D : 18 mm ; G : 3,68 g ; C : foarte bună ; RIC, 16 ; Anul 97

TRAIANUS

36. D : 18 mm ; G : 3,62 g ; C : bună ; RIC, 21 ; Anul 98/99
 37. D : 18 mm ; G : 3,18 g ; C : foarte bună ; RIC, 11 ; Anul 98/99
 38. D : 19 mm ; G : 3,29 g ; C : foarte bună ; RIC, 11 ; Anul 98/99
 39. D : 19 mm ; G : 3,52 g ; C : foarte bună ; RIC, 44 ; Anul 100
 40. D : 18 mm ; G : 3,36 g ; C : foarte bună ; RIC, 52 ; Anul 101/102
 41. D : 18 mm ; G : 3,22 g ; C : foarte bună ; RIC, 60 ; Anul 101/102
 42. D : 19 mm ; G : 3,52 g ; C : foarte bună ; RIC, 119 ; Anul 103/111
 43. D : 19 mm ; G : 3,12 g ; C : foarte bună ; RIC, 203 ; Anul 103/111
 44. D : 19 mm ; G : 3,29 g ; C : foarte bună ; RIC, 337 ; Anul 114/117
 45. D : 19 mm ; G : 3,51 g ; C : foarte bună ; RIC, 342 ; Anul 114/117

46. D : 19 mm ; G : 3,41 g ; C : foarte bună ; RIC, 354 ; Anul 114/117
 47. D : 19 mm ; G : 3,26 g ; C : foarte bună ; RIC, 342 ; Anul 114/117
 48. D : 19 mm ; G : 3,34 g ; C : foarte bună ; RIC, 298 ; Anul 114/117

HADRIANUS

49. D : 18 mm ; G : 3,69 g ; C : foarte bună ; RIC, 101 ; Anul 119/122
 50. D : 18 mm ; G : 3,29 g ; C : bună ; RIC, 83 ; Anul 119/122
 51. D : 19 mm ; G : 3,31 g ; C : bună ; RIC, 95 Anul 119/122

Cele 51 monede au fost emise într-o perioadă de peste 200 de ani cuprinsă între 104 î. e. n. pe când era magistrat M. Porcius Laeca până în anii 119/122 e. n. în timpul împăratului Hadrianus. Din cele 16 monede republicane 10 sînt emise pe vremea cînd era triumvir Marcus Antonius. Prezența a nouă denari de tipul celor emiși de Marcus Antonius în anul bătăliei de la Actium readuce în discuție valoarea istorică a acestor monede. În ultimii ani, lucrări datorate Mariei Chițescu², D. Protase³ și I. Winkler⁴ au încercat să stabilească în ce măsură răspîndirea pe teritoriul Daciei a monedelor din vremea lui Marcus Antonius, care au însemnele legiunilor, contribuie la stabilirea teritoriului cunoscutului căpeteniei getice Dicomēs în sud-estul Transilvaniei și centrul Moldovei sau în Cîmpia munteană. Numărul mare de monede de la Marcus Antonius ar fi explicat prin recompensa acordată de cunoscutul triumvir lui Dicomēs pentru sprijinul în lupta împotriva lui Octavianus. Noua descoperire, cea mai nordică din Moldova, alăturată altor tezaure cu monede din 31 î. e. n. poate fi invocată pentru semnalarea unui moment însemnat din relațiile dacilor cu Marcus Antonius⁵.

Următoarele monede ale tezaurului aparțin unor emisiuni din vremea lui Vespasianus deci după o pauză de exact 100 ani. Anul 69 este de asemenea un moment semnificativ pentru politica romană la Dunăre⁶. Începînd cu *Vespasianus* (13) tezaurul are monede de la toți împărații care-i urmează pînă la Hadrianus: *Titus* (1), *Domitianus* (3), *Nerva* (1), *Traianus* (13) și *Hadrianus* (3). Cea mai nouă monedă considerată îndeobște că indică termenul *post quem* pentru datarea îngropării tezaurului, aparține primilor ani ai domniei lui Hadrianus. Din tezaurele care au și denari din vremea lui Marcus Antonius este singurul care se termină cu monede de la Hadrianus. Începutul domniei lui Hadrianus a însemnat și stabilirea granițelor Daciei în limitele cunoscute, fapt care putea avea însemnătate și pentru această zonă a dacilor costoboci.

² M. Chițescu, *Unele aspecte ale relațiilor dintre Dicomēs și Marcus Antonius în lumina descoperirilor numismatice* (O problemă de geografie istorică), în SCIV, 19, 1968, p. 655 ; Idem, în Dacia, 18, 1974, p.

³ D. Protase, *Unde a fost „regatul” lui Dicomēs ?*, în SCIV, 21, 1970 p. 145—152.

⁴ I. Winkler, *Despre pătrunderea denarilor lui Marcus Antonius în Dacia*, în SCIV, 22, 1971, 1, p. 97—105.

⁵ D. Protase, *op. cit.*, p. 152, ; I. Winkler, *op. cit.*, p. 103.

⁶ Radu Vulpe-Ion Barnea, *Din istoria Dobrogei*, II, București 1968, p. 62, nota 168 ; Șeiva Sanie, *Un nou lot de denari imperiali romani descoperit la Muntenești (jud. Vaslui)*, în MemAnt, I, p. 163 ; M. Chițescu, *Două tezaure monetare descoperite în Moldova*, în Carpica, I, p. 151 ; C. Petolescu, *Apulum*, X, p. 203.

Fig. 1. Monede din tezaurul de la Dersca.

Greutatea monedelor se situează în limitele normale, întâlnite și în componența altor tezaure oscilând între 3,02 g și 3,84 g. Uzura este mai pronunțată la monedele republicane, starea de conservare a celorlalți denari fiind bună sau foarte bună.

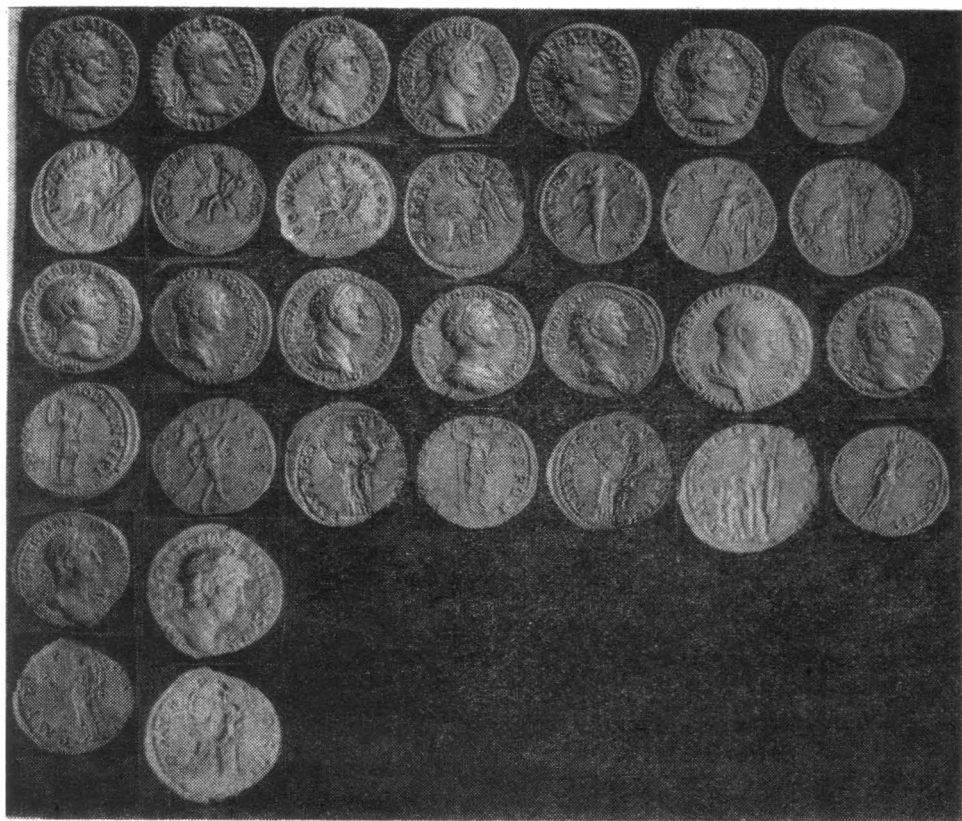

Fig. 2. Monede din tezaurul de la Dersca.

Brățara de argint găsită împreună cu monedele este de tipul bine cunoscutelor brățări cu capetele înfășurate⁷. Brățara are 9,2 cm în diametrul deschizăturii și 160,5 g, fiind cea mai grea din câte au fost descoperite până în prezent pe teritoriul țării noastre. Din brățară lipsește „ochiul” sting. Brățara este octogonală în secțiune, cu un diametru de 0,9 cm, dar într-o porțiune ruptă poate fi observat și un miez cu secțiune circulară

⁷ Verigi și brățări cu capetele înfășurate, cu origini mai vechi, apar masiv de la sfârșitul Latène-ului până în epoca migrațiilor. V. Pârvan, *Gelica*, București 1927, p. 542, p. 542—543, fig. 372 și 378; C. S. Nicolaescu-Plopșor, *Le trésor dace de Poiana-Gorj*, în *Dacia*, VII—VIII (1937—1941), p. 203 și urm., brățările și inelele au însă secțiunea pătrată. D. Popescu, *Objets de parure gelo-dace en argent*, în *Dacia*, VII—VIII, p. 184, fig. 1; R. Vulpe, *Șantierul Poiana*,

(fig. 3). Diametrul brățării scade treplat devenind către extremități circulară cu diametrul pînă la 0,3 cm. Brățările de argint cu capetele paralele înfășurate cunosc o mare răspindire în argintăria dacică. Brățara de la Dersca este asemănătoare dar nu identică cu exemplarele publicate acum două decenii de O. Floca⁷. Brățara are o formă apropiată de tipul D₃b, din clasificarea tipologică pe care o propune K. Horedt într-un documentat și sistematic studiu asupra tezaurelor dacice⁸.

Ceea ce deosebește brățara de la Dersca de celelalte exemplare a acestui tip de bijuterie brățări simple, cu capetele răsucite în față; în doi ochi simpli sau dubli⁹, este faptul că ochiul nu este format doar printr-o singură răsucire a spiralei, ci capătul este răsucit formînd o buclă din trei spirale înainte de a fi înfășurat de șapte ori pe corpul brățării.

Dacă fibulele de argint, mai ales cele simple au fost descoperite în cele mai multe cetăți dacice din Moldova, tezaurele cu podoabe dacice lipseau deși una din sursele cele mai însemnate ale materiei prime, monedele de argint¹⁰ sînt destul de numeroase. Cu descoperirile de la Clipsești (com. Țifești, jud. Vrancea)¹¹, Muncelul de Sus (jud. Iași)¹² și piesa de la Dersca (jud. Botoșani), în trei puncte marcînd toate zonele geografice ale Moldovei apar produse ale argintarilor daci.

Tezaurele de la Brăești, Stințești cărora le adăugăm acum tezaurul de la Dersca alcătuiesc deocamdată cele trei tezaure de denari romani mai însemnate descoperite în județul Botoșani. Monede romane izolate au mai fost găsite în mai multe localități de pe cuprinsul județului, apropiindu-se sub acest aspect de situația din Moldova centrală.

1. Bajura — Darabani
2. Horodiștea (com. Rădăuți-Prut)
3. Concești, în punctul „La Budăi” (com. Concești)
4. Ghireni (com. Coțușca)
5. Crasnaleuca (com. Coțușca)
6. Drăgușeni, în punctul „Ocoale” (com. Drăgușeni)
7. Vlăsinești (com. Vlăsinești)
8. Ripiceni (com. Ripiceni)
9. Bivolari (com. Dobîrceni)
10. Zlătunoaia (com. Lunca)
11. Cîmpenii (com. Prăjeni)

in SCIV, 1952, p. 198—265, fig. 25/5; Idem, *Șantierul arheologic Popești*, in Materiale, VI, 1959, p. 318, fig. 12/7; A. Nițu, C. Mătasă, I. Zamoșleanu, *Săpăturile de la Piatra Neamț*, in Materiale, VII, 1961, p. 342, fig. 3/3; I. H. Crișan, *Sanctuarul dacic de la Peșica*, ActaMN, III, 1965, p. 95, fig. 3; I. Glodariu, *Tezaurul dacic de la Sărmășag*, in Acta MN, V, p. 411, fig. 1/4 și 4/1; Gh. Diaconu, *Tirgșor. Necropola din secolele III—IV e.n.*, București 1965, p. 228, pl. LXXVIII/3 și p. 315, pl. CLXVI/5.

⁷ O. Floca, *Contribuții la cunoașterea tezaurelor de argint dacice*, București 1956.

⁸ K. Horedt, *Die dakischen Silberfunde*, in Dacia, 17, 1973, p. 139, fig. 6.

⁹ O. Floca, *op. cit.*, p. 26, 30, fig. 18 și 19; pl. XXXI.

¹⁰ C. Preda, *Proveniența argintului din tezaurele gelo-dace*, in SCIV, 1—4, 1957, p. 113—121.

¹¹ Ion Mitrea, *Un nou tezaur de tetradrahme thasiene și podoabe dacice de argint descoperit în Moldova*, in SCIV, 23, 1972, 4, p. 641—646.

¹² Informație de la colegul V. Mihăilescu Birliha.

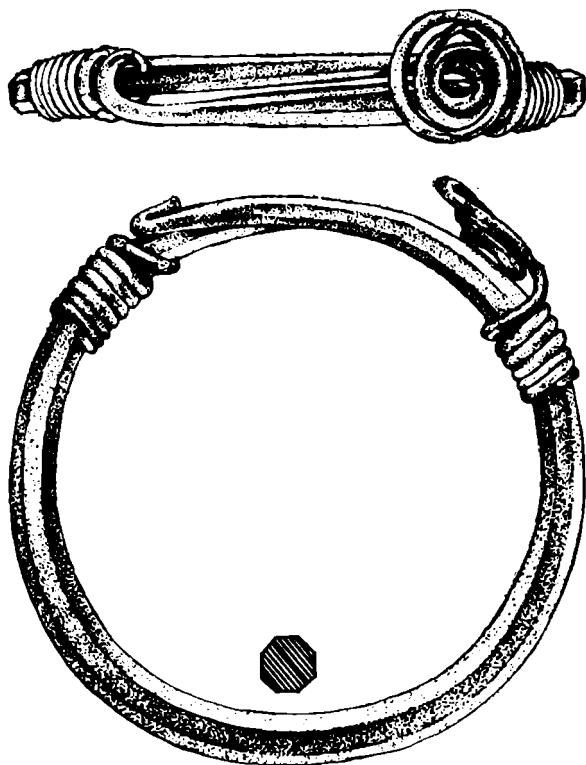

Fig. 2. Brățară dacică de argint din tezaurul de la Dersca.

12. Cerbu (com. Corni)

13. Corni

14. Stăuceni (com. Stăuceni), în punctul „Pe Dos” s-a descoperit în-
timplător un denar ¹³: *Traianus* — D : 1,88 mm ; G : 3,09 g ; RIC, 115 ;
Anul 103/11

15. Botoșani

16. Brehuiești ¹⁴ (com. Vlădiceni) ; s-au descoperit următorii denari :

Vespasianus, D : 19 mm ; G : 3,16 g ; RIC, 124 ; nedată

Vespasianus, D : 18 mm ; G : 3,04 g ; RIC, 89 ; Anul 75

Vespasianus, D : 18 mm ; G : 3,05 g ; RIC, 42 ; Anul 72/73

Nerva, D : 18 mm ; G : 2,96 g ; RIC, 24 ; Anul 97

Traianus, D : 18 mm ; G : 2,98 g ; RIC, 122 ; Anul 103/111

Marcus Aurelius, D : 18 mm ; G : 2,85 g ; RIC, 37 ; Anul 161/162

Marcus Aurelius, D : 19 mm ; G : 2,81 g ; RIC, 170 ; Anul 166/167

17. Stîncești (com. M. Eminescu)

¹³ Moneda se află în colecția Muzeului Județean Botoșani, en nr. inv. 421.

¹⁴ Monedele de la Brehuiești sînt inventariate la Muzeul Județean Botoșani la nr. 138.

18. Cucorăni (com. M. Eminescu)
19. Brăești (com. Brăești)
20. Dorohoi
21. Cîndești, (com. Mihăileni), un denar republican roman :
Titus Cloulius, D : 19 mm ; G : 3,71 g ; Sydenham, 516 ; Anul 110 î. e.n.
22. Dersca (com. Dersca)
23. Ibănești (com. Ibăncști)
24. Cotu ¹⁶ (com. Copălău) s-au descoperit mai mulți denari :
Traianus, D : 19 mm ; G : 2,82 g ; RIC, 122 ; Anul 103/111
Traianus, D : 19 mm ; G : 2,62 g ; RIC, 131 ; Anul 103/111
Traianus, rv. tocit ; D : 19 mm ; G : 2,27 g ; 103/111
Traianus, D : 19 mm ; G : 2,35 g ; RIC, 267 Anul 112/114
Hadrianus, D : 18 mm ; G : 2,08 g ; RIC, 82 ; Anul 119/122
Antoninus Pius, D : 19 mm ; G : 2,72 g ; RIC, 156 b ; Anul 145/161
Antoninus Pius, D : 17 mm ; G : 3,17 g ; RIC, 187 ; Anul 149/150
Antoninus Pius, D : 17 mm ; G : 2,83 g ; RIC, 263 ; Anul 156/157
Antoninus Pius, D : 19,5 mm ; G : 2,81 g ; RIC, 430 ; Anul 161
Faustina I, D : 17 mm ; G : 3,13 g ; RIC, 400 ; Anul 141
Marcus Aurelius, D : 19 mm ; G : 2,62 gr. RIC, 402 ; Anul 179
Faustina II, D : 18 mm ; G : 2,93 g ; RIC, 513 d ; Anul 176/178
Lucilla, D : 17 mm ; G : 2,82 g ; RIC, 786 ; Anul 161/169
Commodus, D : 18 mm ; G : 2,66 g ; RIC, 2 ; Anul 179/180
Commodus, D : 18 mm ; G : 2,79 g ; RIC, 198 a ; Anul 186/189

LE TRÉSOR DE DERSCA

R é s u m é

Les auteurs présentent un trésor composé de 51 deniers romains républicains et impériaux et une bracelet dacique en argent. La plus ancienne monnaie du trésor est un denier de l'année 104 av.n.è. et la plus récente est de l'époque du Hadrianus (119—122 n.è.) avec un hiatus de 100 ans entre Marcus Antonius et Vespasianus. Les auteurs expriment également leurs opinions en ce qui concerne la signification de la présence des 10 deniers de l'époque de Marcus Antonius.

La bracelet dacique ayant les extrémités parallèles enroulée octogonales en section, est la plus lourde bracelet dacique découverte sur le territoire de la Roumanie.

La nouvelle découverte du Nord de la Moldavie s'ajoute aux autres deux récentes découvertes qui attestent la présence de quelques importants objets daciques en argent en Moldavie. C'est le troisième trésor de deniers romains découvert sur le territoire du district Botoșani, des monnaies isolées ont été trouvées également en d'autres 24 endroits du district.

¹⁶ Monedele se află în colecția Școlii generale din comuna Copălău.